

A bizonyítási kísérlet gyakorlati alkalmazása

Practical Application of the Reconstruction

Budaházi Árpád

Dr. PhD, egyetemi docens
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
budahazi.arpad@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy bemutassa, milyen lehetőségek rejlenek a bizonyítási kísérletben, és milyen korlátai, illetve végrehajtási hibái vannak. Szintén cél annak vizsgálata, hogy miért ritka az alkalmazása.

Módszertan: A vizsgálódás keretében a szerző ügyészekkel, nyomozókkal, vizsgálókkal, bírókkal és védőkkel konzultált, valamint aktakutatást végzett a Fővárosi Törvényszéken, továbbá áttekintette a jogintézménnyel kapcsolatban megjelent publikációkat.

Megállapítások: Bár ritkán alkalmaznak bizonyítási kísérletet, ennek ellenére helye és szerepe van a magyar büntetőeljárásban. Jellemzően a nyomozás során és az elsőfokú bírósági tárgyalás keretében alkalmazzák, de arra is van példa, hogy a másodfokú bírósági eljárásban tartásuk. Akkor veszik igénybe, amikor tisztázni szükséges, hogy valamely esemény vagy jelenség úgy megtörténhetett-e, ahogy azt a hatóság feltételezi a rendelkezésére álló adatok alapján, vagy éppen cáfolni kívánják vele a terhelt vagy a tanú által elmondottakat. A gyakorlat azt mutatja, hogy ritkán veszik igénybe, mert az ügyek csak csekély része igényli a bizonyítási kísérletet. A bizonyítási kísérlet jellemzője, hogy jelentősebb előkészítést is igényelhet, és van, mikor sok résztvevőt is, így a megszervezése nem mindig egyszerű, és gyakran időigényes. Az eredménye viszont segítheti a büntetőeljárást, amennyiben megfelelően hajtják végre, és nem vétének hibát. Előnye a bizonyítási kísérletnek, hogy megismételhető, akár másik eljárási szakaszban is, vagyis az esetleges végrehajtási hiba orvosolható.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2023. 12. 21. Átdolgozás: 2024. 01. 09.
Elfogadás: 2024. 01. 16.

A közvélekedéssel ellentétben a bizonyítási kísérlet nem szükségszerű, hogy lassítsa a büntetőeljárást. A tanulmányban ismertetett ügyek is mutatják, a bizonyítási kísérlet számos esetben gyorsítja a büntetőeljárást azzal, hogy lényegi kérdésekre ad az ügy szempontjából fontos választ.

Érték: A tanulmány hozzájárulhat ahhoz, hogy a jogalkalmazói gyakorlat változzon, és gyakrabban kerüljön sor a bizonyítási kísérlet jogintézményének alkalmazására, továbbá csökkenjen a végrehajtási hibák lehetősége. A változások figyelemmel kísérése témája lehet újabb publikációknak.

Kulcsszavak: bizonyítási kísérlet, bizonyítási cselekmény, bizonyítás, érzelhetőségi kísérlet

Abstract

Aim: The study aims to show the potential of the proof experiment and its limitations and implementation flaws. It also aims to examine why its use is rare.

Methodology: In the study framework, the author consulted prosecutors, investigators, judges and defence lawyers, conducted a file search at the Metropolitan Court of Justice and reviewed publications on the legal instrument.

Findings: It is typically used during the investigation and in the first instance trial, but there are also examples of it being held in the second instance trial. It is used when it is necessary to clarify whether an event or phenomenon could have happened as the authorities assume based on the available data or to refute what the accused or witnesses have said. Practice shows that it is rarely used, as only a tiny proportion of cases require an attempt to prove. A characteristic of an evidentiary hearing is that it may require considerable preparation and sometimes many participants, so its organisation is only sometimes straightforward and often time-consuming. However, the result can help the prosecution if it is carried out correctly and no mistakes are made. The advantage of an evidentiary experiment is that it can be repeated, even at another stage of the proceedings, so that any execution error can be corrected. Contrary to popular perception, an attempt to take evidence does not necessarily slow criminal proceedings. As the cases presented in this study show, in many cases, an attempt at taking evidence speeds up criminal proceedings by providing answers to relevant questions.

Value: The study could change law enforcement practice to more frequently use legal instruments to prove and reduce the potential for enforcement errors. Monitoring changes could be the subject of further publications.

Keywords: reconstruction of a criminal offence, evidentiary act, evidence, attempt to detect

Bevezetés

A büntetőeljárás időszerűsége alapvető jogállami elvárás, nem véletlen, hogy az új büntetőeljárás törvény (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról – a továbbiakban: IV. Be.) is számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely gyorsítani kívánja a büntetőeljárást. Jelen tanulmány egy olyan bizonyítási cselekmény gyakorlati alkalmazását vizsgálja meg, amely a közvélekedés szerint nemcsak, hogy nem gyorsítja, hanem gyakorta lassítja is a büntetőeljárást, de ennek ellenére jogintézménye maradt a IV. Be.-nek is. Való igaz, hogy a bizonyítási kísérlet egyes fajtái jelentős előkészítő munkát, és ezzel viszonylag sok időt igényelnek, de ennek ellenére vannak ügyek, amelyeknél megspórolhatatlan az elrendelése. A bizonyítási kísérlet mellőzése ezekben az esetekben bizonyítékvesztést okozna, illetve nehezítené az igazság feltárását. Ahhoz, hogy megfelelő döntés szülessen a bizonyítási kísérlet elrendeléséről, az eljáró hatóságnak ismernie kell a benne rejlő lehetőségeket, ugyanakkor tisztában kell lennie a korlátaival is. Egy rosszkor igénybe vett, illetve nem megfelelően végrehajtott bizonyítási kísérlet ugyanis nemcsak akadálya lehet a gyors eljárásnak, hanem még tétútra is viheti. Éppen ezért az eljáró hatóságnak ügyelni kell arra, hogy ha szükség van bizonyítási kísérletre, akkor előkészítése, végrehajtása, eredményének megállapítása és annak értékelése megfelelően történjen. Jelen tanulmány konkrét ügyeken keresztül mutatja be a bizonyítás kísérlet sokoldalúságát.

A bizonyítási kísérlet helye a büntetőeljárásban

A IV. Be. alapján „A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság bizonyítási kísérletet rendel el és tart, ha azt kell megállapítani vagy ellenőrizni, hogy valamely esemény vagy jelenség meghatározott helyen, időben, módon, illetve körülmények között megtörténhetett-e.”¹ A bizonyítási kísérlet a nyomozási szakaszban és a bírósági eljárásban is alkalmazható bizonyítási cselekmény.² Jentősége, hogy alkalmas az ügyben felmerült általános (például betörés vagy önbetörés történt-e) vagy részverziók ellenőrzésére és értékelésére (például hogyan nyitották ki a zárat). Az ellenőrizhető részverziók kiterjedhetnek a bűncselekmény elkövetését lehetővé tevő okokra, körülményekre is. Szintén igénybe vehető az ügyben már felmerült bizonyítékok ellenőrzésére (például láthattak-e, hallhattak-e adott helyen és időben bizonyos eseményt), valamint új bizonyíték

1 IV. Be. 209. § (1) bekezdés.

2 IV. Be. 206. §.

szerzésére is (Fenyvesi, Herke & Tremmel, 2022). További jellemzője, hogy – eltérően a helyszíni szemlétől vagy a felismerésre bemutatástól – többször is elvégezhető. Gyakran egy-egy mozdulatsort ismételnék, és általában arra is van lehetőség, hogy az ismétlésre későbbi időpontban kerüljön sor. Akár bírósági tárgyaláson (és külső helyszínen) is elvégezhető a nyomozás során el nem végzett, vagy a rosszul, nem kellő alaposítással végrehajtott bizonyítási kísérlet. Van rá példa, hogy a bizonyítási kísérletet a másodfokú bíróság ismételteti meg az elsőfokú bírósággal, vagy tartatja meg a megismételt eljárás keretében. Az alaposan elvégzett bizonyítási kísérlet *„olyan érdemi adatokat szolgáltatathat a tényállás megállapításához, hogy a bizonyítás e részben történő mellőzése az ítéleti tényállást felderítetlenné teheti”* (Háger, 2013). Ritkán, de megesik, hogy másodfokú bírósági tárgyaláson kerül sor bizonyítási kísérletre.

Alapvető követelmény, hogy *„A bizonyítási kísérletet lehetőleg ugyanolyan körülmények között kell lefolytatni, mint ahogyan a vizsgált esemény vagy jelenség megtörtént, illetve megtörténhetett.”*³ Az „ugyanolyan körülmények” megteremtése még a nyomozási szakaszban sem biztosítható maradéktalanul, ami nem szabad, hogy problémát okozzon az eljárási cselekmény végrehajtása kapcsán, hiszen a relevancia kell, hogy iránymutató legyen (Girhiny, 2017a; Girhiny, 2017b). Az ugyanolyantól eltérő releváns körülmények bizonyítékvesztést is okozhatnak: az egyik ügyben a Szegedi Ítéltábla is arra hivatkozott az elsőfokú bíróság által tartott, hallhatóságra vonatkozó bizonyítási kísérlet eredményének a bizonyítékok köréből való kirekesztése kapcsán, hogy lehetőleg ugyanolyan körülmények között kell lefolytatni, mint ahogyan a vizsgált esemény vagy jelenség megtörtént, illetőleg megtörténhetett.⁴ A bizonyítási kísérlet során ugyanis *„az ügyész ült az 1. sz. tanú mellé és súgott bizonyos szöveget annak fülébe, de nem azt, mint ami a cselekménykor ténylegesen elhangzott. Ugyanakkor, nem az 1. sz. tanút elővezető rendőr, hanem az egyébként tanúként kihallgatott 5. sz. rendőr tanú működött közre annak megállapítása során, hogy az ügyész által az 1. sz. tanú – akit a bizonyítási kísérlet során ő tartott vezetőszáron – fülébe súgott szöveg hallható volt-e. Úgy nyilatkozott, hogy semmit nem hallott, de erről, vagyis a bizonyítási kísérlet eredményéről a bíróság tanácsának tagjai nem győződtek meg.”*⁵

A törvény alapján a bizonyítási kísérletre a szemle szabályait értelemszerűen kell alkalmazni.⁶ Szintén jellemzője, hogy lehetőség szerint kép- és hangfelvételt

3 IV. Be. 209. § (2) bekezdés.

4 Szegedi Ítéltábla Bf.III.107/2014/4.

5 Szegedi Ítéltábla Bf.III.107/2014/4.

6 IV. Be. 213. § (1) bekezdés.

kell készíteni.⁷ A bizonyítási kísérletet általában egy időben végzik még akkor is, ha több tanú, illetve terhelt vesz rajta részt. Ha indokolt, lehetőség van rá, hogy az egyes eljárási szereplők el legyenek különítve egymástól, vagyis ne lássák a másik mozdulatsorát. A 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól (a továbbiakban: Nyer.) lehetővé teszi, hogy kívülálló személyt is bevonjanak.⁸ Kívülálló személy lehet például a dublőr, aki eljátssza a terhelt vagy a tanú szerepét, ha megtagadják az aktív részvételt a bizonyítási kísérleten, vagy nincsenek jelen.

A bizonyítási kísérlet és a vallomásellenőrzés

A bizonyítási kísérlet alkalmas lehet a megtett vallomás ellenőrzésére. A vallomás igazságtartalmának ellenőrzésére szolgáló bizonyítási kísérlet egyfajta szembesülés a valósággal az azon részt vevő, korábban vallomást tett személy (akár terhelt, akár sértett-tanú) esetében (Fenyvesi, 2021). Mindkettőnél számolni kell vele, hogy eltitkolja, elferdíti a valóságot, vagy egyszerűen csak rosszul emlékszik a kérdéses eseményre, jelenségre, cselekményre (Katona, 1986). Előfordulhat, hogy a tanú a vallomásában elmondott jelenetet félreértette, nem láthatta pontosan a gyalogosgázolást a sötét miatt, vagy azért, mert gyengén lát (Bócz, 2008). A tapasztalatok azt mutatják, hogy a szemtanúk magabiztossága közel sem szilárd a bűncselekmény idején, és egy látszólag ártalmatlan pozitív visszajelzés, egy egyszerű „rendben” a kihallgató részéről is képes azt jelentékeny mértékben megnövelni. Később önbefolyásoló hatásként egyre magabiztosabb abban, hogy visszaemlékezik arra, amiben korábban egyáltalán nem volt biztos (Elek, 2008).

A vallomás igazságtartalmának ellenőrzésére szolgáló bizonyítási kísérlet egyfajta szembesülés a valósággal az azon részt vevő, korábban vallomást tett személy (akár terhelt, akár sértett-tanú) esetében. A bizonyítás elméletileg értékesebb: a negatív, kizárt eredményt hozó bizonyítási kísérlet önmagában alkalmas lehet olyan hatások kiváltására, amely vallomásváltoztatást idéz elő a részt vevő személyben. A személy a kísérlet során szembesül, hogy állítása tarthatatlan, az nem felel meg a valóságnak, az eljárás során feltárt bizonyítéknak (Fenyvesi, 2021). Arra is alkalmas, hogy a vallomást tevő korrigálja a vallomását, ha a bizonyítási cselekmény végrehajtása emlékeket hív elő a vizsgált eseménnyel, jelenséggel kapcsolatban. Ez történt az egyik

7 IV. Be. 213. § (4) bekezdés.

8 Nyer. 71. § (1) bekezdés.

ügyben, amikor is a tanú azt nyilatkozta a nyomozó hatósági kihallgatása során, hogy a „*férfi fölállt, a pajzsot megfogta a bal kezébe, a kardot kihúzta a táskára rögzített tokból – a tok egyébként a táskán maradt – se szó se beszéd lépett felém és megszúrt. Közben én is felálltam még mielőtt elért volna a kard és álló helyzetben ért a szúrás. A támadómmal teljesen szemben álltam, s kard köldököm fölött a bordáimnál hatolt a testembe.*” Majd így folytatta: „*amikor befelé, vagy amikor kifelé ment a kard én ráfogtam a jobb kezemmel és meg is sérült a tenyerem*”.⁹ A bizonyítási kísérleten a sértettet fenntartotta a vallomását, majd elmondta, hogy mi történt a buszon. A nyomozó megkérdezte a sértettet, hogy kézzel ráfogott a pengére? Nem, nem emlékszem rá. Lehetséges, hogy így történt – hangzott a sértett válasza. Ezt követően a sértett elé tárták a korábbi vallomását, majd az ügyész megkérdezte, hogy a karján van-e sérülés, amire a sértett nemmel válaszolt. Mivel a sértett a bizonyítási kísérleten azt mondta, hogy ülő helyzetben érte a szúrás, ezért az ügyész megkérdezte, hogy valóban ülőhelyzetben volt-e. A sértett igennel válaszolt. Ezt követően folytatólagos kihallgatásra került sor, amelynek keretében a sértett úgy nyilatkozott, hogy a bizonyítási kísérleten tett vallomását tartja fenn. Azzal indokolta, hogy a bizonyítási kísérletet megelőző tanúvallomásában még nem emlékezett minden részletre, illetve gyógyszerek hatása alatt állt. Szintén vallomásellenőrzést szolgált ugyanebben az ügyben annak bizonyítási kísérlettel történő tisztázása, hogy a busz induláskor rándul-e vagy sem. A tanúk egy része szerint rándult, mások szerint nem. A kérdés megválaszolása azért volt fontos, mivel a terhelt azzal védekezett, hogy a busz rándulása miatt botlott meg, és csak véletlenül szúrta meg a sértettet. A bizonyítási kísérlet során megbizonyosodtak, hogy nincs rángás a busz elindulásakor, így igazoltá vált, hogy a terhelt és a tanúk a buszrángás tekintetében nem mondtak igazat.¹⁰

Egy másik ügyben¹¹ a vádirat szerint a vádlott levette a gáztűzhelyről a kisebb edényt, és az abban lévő forró levest a vele szemben mintegy két m távolságra álló sértett fejére öntötte. Ezután a vádlott a gáztűzhelyen lévő nagyobb edényt is magához vette, és abból a forrásban lévő vizet szintén a sértettre öntötte. A forró víz a sértett felsőtestének jobb oldalát érte, ahonnan lefolyva megégette a jobb oldali végtagjait és nemi szervének tájékát is. A vádlott azzal védekezett, hogy baleset történt. Levette a tűzhelyről az edényt, viszont a fia vissza akarta tenni, de miközben emelte, a víz kb. ¾-e kiömlött, és ez okozta a sérülést. Elmondása szerint a hasánál érte a víz. „*Ha máshol is voltak*

9 Fővárosi Bíróság 6. Fk. 1084/2005/17.

10 Fővárosi Bíróság 6. Fk. 1084/2005/17.

11 Fővárosi Bíróság 21. B. 860/2011.

sérülései, az abból adódhatott, hogy elcsúszott a vízben, ahogy ment volna ki.” Az igazságügyi orvosszakértő azt állapította meg, hogy a fizika törvényei alapján huzakodás során nem jut víz a mellkas magasságába. Valószínűtlennek tartotta, hogy a lendülettől oda loccsanjon. A szakértői megállapítás alátámasztásául a tárgyaláson a bíróság bizonyítási kísérletet rendelt el. A tanács elnöke egy kb. 3 literes tálat megtöltött vízzel, a vádlottal szembehelyezkedett a tárgyalóban úgy, hogy mindketten fogják a tálat és rángatják, majd a vádlott elengedte az edényt. A tanács elnöke megállapította, hogy combközéptől lefelé ment rá a víz, a felső testére egyáltalán nem. A bíróság a bizonyítási kísérlet eredményével a szakvéleményt megerősítette, és maga is cáfolta a vádlott által mondottakat. Az elsőfokú bírósági ítélet indokolása perdöntő bizonyítékként említette az orvosszakértői véleményt.

Közlekedési bűncselekményes ügyekben bizonyítási kísérlettel például azt tisztázzák, hogy a baleset megtörténhetett-e úgy, ahogy a tanú, illetve a terhelt vallomásaiban elmondta, vagy egy adott gépjárművön keletkezhetett-e a sérülés úgy, ahogy az a vallomásokban elhangzott. Szintén közlekedési bűncselekményes ügyben két tanú egybehangzóan elmondta, hogy a gyanúsított irányváltoztatása nem volt indokolt, nem volt a haladását korlátozó tényező, nem kellett kikerülnie semmit, nem volt az úton akadály. Szintén tanúvallomás tartalmazta az információt, hogy a tanú látta a gyanúsítottat, ahogy a gyalogost figyeli, és a kormányt elfordítja, hogy felé haladjon tovább. A bizonyítási kísérlet eredményeként a nyomozó hatóság megállapította, hogy a járművezető közvetlen veszélyhelyzetet teremtett azzal, hogy eredeti haladási nyomvonalát elhagyva, a gyalogos felé kormányozta járművét, melynek következtében azért nem történt személyi sérülés, mert a gyalogos félreugrott.¹²

Szintén vallomásellenőrzést szolgált egy rongálási ügyben a bizonyítási kísérlet, amikor azt vizsgálták, hogy a szomszéd valóban megmérgezte-e a másik szomszéd növényeit azért, hogy rálásson a várra az erkélyről. Ezt tagadta, azonban a helyszínen megállapították, hogy kizárólag azok a fák száradtak ki, amelyek takarták a kilátást az erkélyről (Budaházi, 2017). Egy másik ügyben pedig azt ellenőrizték, hogy a gyanúsított befért-e azon az ablakon, amin ő állította, hogy bemászott, és úgy tulajdonította-e el a házból az értékeket, ahogy a vallomásaiban elmondta. Szintén betöréses lopásos ügyben a helyszínen megállapították, hogy az elkövető egy 45x40 cm-es szabályos négyzet alakú, bejárati ajtó elemet berúgva, azon bemászva jutott be a házba. A későbbiek során az elkövető személyét megállapítva kiderült, hogy a gyanúsított igen nagy termetű, aki azzal védekezett, hogy akkora résen át sem fér. A bizonyítási kísérlet során

12 Fővárosi Törvényszék 20.B.1386/2017/2.

megállapították, hogy befér. Ugyanilyen negatív eredménnyel záruló bizonyítási kísérlet történt, amikor a gyanúsított azt mutatta be, hogyan jutott be az épületbe és hogyan jutott ki. A kijutásnál akadt el, akkor vált nyilvánvalóvá, hogy társa is kellett, hogy legyen, egyedül nem tudott volna kijönni (Budaházi, 2017).

Nem új keletű, hogy a bizonyítási kísérlettel vallomásellenőrzést végezzenek. Már az 1900-as évek első felében is alkalmazták e célból, amikor még szemle keretében vették igénybe, mivel nem volt önálló jogintézmény. Az egyik ügyben a sértett állítása szerint „*öltözés közben az idegen valamivel hirtelen tarkón ütötte, amitől eszméletét elvesztette, úgy, hogy a továbbiakról nem is tud semmit. A helyszínen megjelent rendőri bizottság megállapította, hogy B. Istvánt a saját fonott nadrágövével akasztották fel az ablakilincsre. A kérdéses öv ugyanabban az állapotban, ahogyan azt nyakáról leoldották, az asztalon feküdt. Egy helyen erősen begyűrt rész mutatta az övön, hogy ott volt hurokra kötve. A bizottság vezetője azonnal meg is kötötte a hurkot, majd a sértettet az ablak elé állította, nyakára illesztve az övet. Kiderült, hogy az öv szára még olyan hosszú maradt, hogy az áldozat lábai kényelmesen elérték a padlót*” (Gyakorlati nyomozástan, 1947). A bizonyítási kísérlettel cáfolni lehetett a sértett édesanyja és a tanúk vallomását, akik úgy adták elő, hogy a sértett lábai a levegőben lógtak, illetve rángatóztak. „*Ebből megállapítható volt, hogy B. István az egész fantasztikus történetet csupán kieszelte azért, hogy a német követség előtt kémek áldozatának tüntethesse fel magát, mert ilyen módon remélhette, hogy önfeláldozó szolgáltatáért megfelelő jutalomban fog részesülni*” (Gyakorlati nyomozástan, 1947).

Érzékelhetőségi kísérletek

Ebbe a körbe a jelenségek észlelhetőségének, láthatóságának, hallhatóságának, a szagok és ízek érzékelhetőségének és megkülönböztethetőségének megállapítására irányuló kísérletek tartoznak. Ezek rendszerint helyszínhez kötöttek, vagyis ott kell megtartani, ahol a kérdéses cselekmény, jelenség vagy esemény történt. Kérdőíves empirikus kutatásom (Budaházi, 2017) is megerősítette (185 nyomozó és 135 vizsgáló töltötte ki a kérdőívet) azt az általam is tapasztalt gyakorlatot, hogy tipikusak a láthatóság céljából elrendelt bizonyítási kísérletek. Olyan kérdéseket próbálnak tisztázni, hogy a tanú valóban látta-e az elkövető arcát, vagy egy közlekedési balesetnél, elsőbbség meg nem adásánál volt-e takaró hatás (például reklámtábla), ami miatt a gyanúsított nem láthatta a védett útvonalon közlekedő kerékpárost. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán is folytattak ilyen kísérletet a Kriminálisztikai Intézet oktatói, ahol az derült ki, hogy a férfiak vizuális észlelése, míg a nők auditív

érzékelése volt jobb (Angyal, Bezsényi, Bói, Farkasné Halász, Girhiny, Nyitrai & Tirts, 2017).

Szintén láthatósági kísérletet tartottak egy ügyben, amikor közvilágítással nem rendelkező lakott területen kívül közlekedő kerékpárost elütötte a gyanúsított. A kerékpáros kivilágítatlanul közlekedett, és fényvisszaverő ruházatot sem használt. Bizonyítási kísérlettel győződtek meg arról, hogy a gyanúsított láthatta-e a kerékpárost (Budaházi, 2017). Vagy egy gépjárműfeltörésnél szintén ellenőrizni kellett, hogy a tanú valóban látta-e a harmadik emeletről, hogy az elkövető egy feszítővassal kifeszíti az autó ajtaját. Azt kívánták tisztázni, hogy az esti órákban a tanú láthatta-e az elkövető arcát, illetve az eszközt, amit a bűncselekmény elkövetéséhez használt (Budaházi, 2017). Egy másik ügyben hajnalban történt a garázdaság, és kérdéses volt, hogy a tanú láthatta-e onnan a cselekményt, ahol elmondása szerint tartózkodott (Budaházi, 2017). A Magda-ügy kapcsán bizonyítási kísérlettel vizsgálták, hogy a tanú láthatta-e az ismeretlen férfit olyan alapossággal, amely annak későbbi felismerését lehetővé tette (Katona, 1986).

Egy más ügyben a vasútállomás közvetlen közelében történt a bántalmazás, és kérdésként merült fel, hogy a tanú valóban látta-e a történéseket. Felmerült ugyanis, hogy a tanú részrehajló módon tette meg vallomását. A bizonyítási kísérlet azt az eredményt hozta, hogy a tanú nem láthatta az általa megjelölt helyről a bántalmazást (Budaházi, 2017).

Időtartam megállapítás bizonyítási kísérlettel

Bizonyos műveletekhez, eseményrészletek vagy történések lefolyásához szükséges időtartam megállapítása is történhet kísérleti úton. Itt elsősorban arra kell gondolni, hogy például bizonyos távolság megtételéhez mennyi idő szükséges (Bócz & Finszter, 2008). Az időtartam megállapításra is jellemző, hogy mindig is részét képezte a bizonyítási kísérletes céloknak; már az 1900-as évek elején is szemléltető példaként szolgált annak vizsgálata a szemle keretében, hogy *„lőháton, sebesen vágatva, egyik hely milyen messze van a másiktól”* (Balogh, Edvi Illés & Vargha, 1909).

Időtartam megállapítását szolgálta a Pécsi Ítéletábla előtt lévő ügy is, amelyben a bizonyítási kísérlet keretében a másodfokú bíróság a vádlott részvételével és közreműködésével bejárta azt az útvonalat, amelyet a vádlott vallomásában megjelölt. A bizonyítási kísérlet eredményeként a másodfokú bíróság megállapította, hogy a vádlott által megjelölt útvonal – az általa megjelölt feltételek mellett – nem teljesíthető 49 perc alatt, ahhoz legalább 59-60 percre van

szükség. A másodfokú eljárásban lefolytatott bizonyítási kísérlet tehát nem igazolta a vádlott alibijét, „*ugyanakkor alapjaiban megkérdőjelezte a vádlott vallomásának valóságtartalmát, szavahihetősége megdőlt*”. Az ítéletábra szerint „*a bizonyítási kísérlet minden kétséget kizáróan bizonyította, hogy a vádlott az objektív bizonyítékok által igazoltan rendelkezésére álló időtartam alatt nem járhatta be gépkocsival azt az útvonalat, amelyet vallomásában állított*”.¹³

Szintén bírósági eljárásban ellenőriztek időtartamot Budapesten.¹⁴ Az elsőfokú bírósági tárgyaláson döntött úgy a bíróság, hogy hivatásos bírót küld ki a bizonyítási kísérlet elvégzésére. Bár a sértett jogi képviselője szakértő alkalmazását javasolta, a bíró szerint nem merült fel szakkérdés. A sértett vallomása szerint a Múzeum körútról az őt igazoltató rendőrök egy ismeretlen helyre vitték gépkocsival, ahol erőszakot követtek el vele szemben, majd visszazállították a Múzeum körútra, és innen visszakisérték a Váci útra. Mivel a sértett nem tudta megmondani hová szállították a rendőrautóval, a bíróság bizonyítási kísérletet folytatott arra, hogy a Múzeum körüti buszmegállóból kiindulva a lehető legrövidebb úton mennyi idő alatt lehet a buszmegállóba visszaérni, illetve onnan a Váci útra jutni. A bizonyítási kísérlet, amelyet a bíróság kamerával rögzített, 2009. május 23-án – egy szombati napon – 5:03:35-kor kezdődött, hogy hasonló körülményeket teremtsenek, mint amelyek a vádban szereplő bűncselekmény elkövetésekor lehettek. A bíróság személygépkocsival, a KRESZ szabályainak figyelembevételével a lehető legnagyobb tempóban haladt. A Budapest, VIII. kerület Múzeum körüti, Nemzeti Múzeum előtti buszmegállóból indult, a Múzeum körúton haladt, az Astoriánál, a Szentkirályi utcánál, majd a Bródy Sándor utcánál jobbra fordulva visszatért a Múzeum körútra. Ott balra a Kálvin tér felé haladt, és a teret megkerülve a Baross utcáról fordult rá ismét a Múzeum körútra. A megállóban 5:09:40-kor egy pillanatra megállva, továbbment a Nyugati tér, Lehel tér érintésével a Váci útra, egészen a Duna Plazáig. A felvétel alapján megállapítható, hogy a Lehel téren 5:13:58-kor volt és 5:18:24-kor ért a Duna Plázához. A bizonyítási kísérlet során végzett időmérés alapján a bíróság szerint 4 perc 56 másodpercbe bele kellene férnie annak, hogy a sértett átszáll a rendőrautóba, elviszik az ismeretlen helyre, ott kiszállnak a rendőrautóból, az általa elmondott módon megerőszakolják, visszazállnak a rendőrautóba, és a Nemzeti Múzeum előtt parkoló gépjárművéhez visszazállítják. A 6 perc 9 másodperc alatt a fentiek felül még annak is meg kellett volna történni, hogy a Nemzeti Múzeum előtti buszmegállóból a Lehel tériig mennek. A bíróság – mivel a sértett nem tudta elmondani, hogy hová vitték – a bizonyítási kísérlet során az adott helyszín

13 Pécsi Ítéletábra Bf.I.7/2014/5.

14 Fővárosi Bíróság 10.B. 263/2008/66.

figyelembevétel mellett (egyirányú utcák) a lehető legrövidebb utat bejárva, két háztömböt megkerülve és a Kálvin térnél szabályosan visszafordulva lemérte, hogy a buszmegállóba mennyi idő alatt lehet visszaérni, majd onnan a Lehel térig és a Duna Plázáig eljutni. Mivel a bizonyítási kísérletet hasonlóan kora reggeli időpontban, 5 óra körül, ráadásul hétfőn, a hétköznapihoz képest kisebb forgalom mellett végezte a bíróság, a bíróság szerint bizonyosan állítható, hogy a tényállásbeli napon sem lehetett hasonló utat a mértől lényegesen rövidebb idő alatt teljesíteni, ezért a bizonyítási kísérlet eredményét releváns bizonyítékként értékelhette. A bíróság számára a bizonyítási kísérlet alapján bebizonyosodott, hogy az igazoltatás során a vádlottak a sértettet akarata ellenére nem szállították el, „*ezért értelemszerűen azon a helyen nem erőszakoskodtak vele, majd nem is szállították vissza a rendőrautóval*”.¹⁵ A bíróság felmentő ítéletet hozott a vádlottak vonatkozásában.

Szintén időtartammal függött össze az az indítvány, amelyet a bizonyítási kísérlet tartása végett a védő nyújtott be a bíróságnak.¹⁶ A vád szerint az első rendű vádlott hivatali helyzetével visszaélve jogosulatlanul megnézte egy cég vezetőinek a bűnügyi, személyi, útiokmány- és gépjármű-nyilvántartóban szereplő, továbbá ezen személyekkel azonos lakcímré bejelentett személyek személyes adatait. A védő utalt az ügyészség álláspontjára, miszerint telefonbeszélgetés volt a negyedrendű és az ötödrendű vádlottak között, amely elindította „a láncolatot és lavinát”. A védői indítványban szerepelt, hogy a két vádlott hadd olvassa fel a tárgyaláson a védő által kreált párbeszédet, és stopper órával mérjék, hogy a dialógus meddig tart, amíg az egyik vádlott a másiktól megrendeli hat személy adatait. A védő két személyes adatot tüntetett fel személyenként: a nevet és mindenkire egy fiktív anyja nevét. A híváslista alapján a beszélgetés 17 másodpercig tartott. A bíróság elrendelte a bizonyítási kísérletet, a két vádlott pedig felolvasta a szöveget. A dialógus 39 másodpercig tartott. A védő szerint 17 másodperces beszélgetés alatt hat nevet lekérdezés vonatkozásában, megbízásaként nem lehet megfogalmazni a másik számára. Az elsőfokú bíróság felmentő ítéletének indokolásában hangsúlyozta, hogy a telefonkapcsolat nyilvánvalóan nem teszi kétségtelenné, hogy a vádlottak az adatok lekérdezése kérdéskörében beszéltek egymással. A bizonyítási kísérlet alapján a bíróság szerint nyilvánvalóan kizárt, hogy az említett beszélgetés során történt volna meg az érintett személyek vonatkozásában az adatok megrendelése. A bíróság megítélése szerint azonban az indítvány és a bizonyítási kísérlet nem támasztja alá, de nem is cáfolja, hogy a negyedrendű vádlott megkereste ötödrendű vádlottat,

15 Fővárosi Bíróság 10.B. 263/2008/66.

16 Fővárosi Törvényszék 14.B.1395/2010/14.

hogy nézzen utána az említett személyeknek a különböző nyilvántartásokban, hiszen egy rövid tartalmú beszélgetés során elégséges az abban történő megállapodás, hogy hol és mikor találkoznak. Személyes találkozásokra pedig egészen biztosan sor került, hiszen az elsőrendű vádlott által lekérdezett adatok írott formában voltak feltalálhatók a kutatás során negyedrendű vádlott irodájában.¹⁷

Valamely művelet végrehajtási lehetőségének tisztázását szolgáló kísérlet

A bizonyítási kísérlet jellemzője, hogy az eljárási cselekmény során a hatóság érzékileg ismeri meg magát a bizonyító tényt, a látványt vagy az események egymásutánját, a művi úton előidézett történést (Bócz, 2006). Művelet végrehajtási lehetőségének tisztázását szolgálja például, ha azt vizsgálják, hogy adott eszközzel milyen módon okozható sérülés (Bócz & Finszter, 2008). A sértettnek okozott sérülés keletkezhetett-e úgy, ahogy a sértett, illetve a tanúk azt elmondták. Az egyik ügyben a sértett azt állította, hogy a gyanúsított, miután sérelmére súlyos testi sértést követett el, a menekülése közben a nyerges vontatóját ráhúzta, miközben ő a földről feltápáskodott, és ezzel neki további sérülést okozott. A bizonyítási kísérlet során azt vizsgálták, hogy a szűk helyen kanyarodhatott-e úgy a nyerges vontató, hogy a sértetthez hozzáérjen, illetve láthatta-e a gyanúsított a gépjármű vezetőülésénél, hogy éppen hol van a sértett (Budaházi, 2018). Szintén a végrehajthatóságot vizsgálták bizonyítási kísérlettel, amikor azt ellenőrizték, hogy adott ágynemű huzatban, adott mennyiségű cigarettás doboz elérhetett-e abban az esetben, ha azt nem rendezetten tették bele, hanem beleszórták (Budaházi, 2018). Egy másik ügyben, betöréses lopásnál felmerült annak gyanúja, hogy a sértett bejelentése valótlan, a biztosítóhoz benyújtott kárigénye alapján szeretne nagyobb összeghez jutni. A gyanút erősítette az is, hogy a nyomozó hatóság feltételezése szerint az elkövető meneküléséhez használt ablakon keresztül az eltulajdonított tárgyak egy része ki se férhetett. A bizonyítási kísérlet azzal az eredménnyel zárult, hogy valóban voltak olyan tárgyak a házban, amelyek az ablakon át nem kerülhettek ki a házból. A sértett a bizonyítási kísérletet követően beismerő vallomást tett (Budaházi, 2018).

A cselekvés lehetőségének tisztázását szolgálta a bizonyítási kísérlet, amikor fegyverszakértő jelenlétében ellenőrizte a nyomozó hatóság a felkutatott terhelte védekezését. Kérdésként merült fel ugyanis, hogy a gépjármű hátsó ülésén felejtett és dzsekivel letakart disznóölő fegyver elsülhetett-e véletlenül

17 Fővárosi Törvényszék 14.B.1395/2010/14.

rátényerelés következtében, illetve okozhatott-e a kiugró, nyolc centiméteres tüske olyan sérülést, amelyet a halott nő fején (fejében) találtak? A bizonyítási kísérlet során a disznóölő fegyvert működésbe lehetett hozni, ám olyan lövési (behatolási) szituációt nem lehetett létrehozni (véletlenül), amely megfelelt volna a szúracsatorna szögének, magasságának (Fenyvesi, 2017).

Szintén bizonyítási kísérlettel kívánták tisztázni, hogy a bűncselekmény elkövetését közvetlenül megelőzően a sértett és a gyanúsított egymáshoz viszonyítva hogyan helyezkedtek el, illetve a lövés pillanatában a sértett hogyan, milyen testhelyzetben volt.¹⁸ A gyanúsított szerint a sértett tőle és a pisztolytól kb. 50–100 cm távolságra volt, neki háttal állt, és az előtte található kisasztal fölé hajolt, hogy a kábítószer összeszedje. A gyanúsított azt is megjegyezte, hogy az általa bemutatott testhelyzetek nem biztosak, de erre emlékszik. A fegyverszakértő megállapította, hogy a lövés leadása így nem következhetett be, azokat a helyszíni szemle, illetve a boncjegyzőkönyv adatai nem támasztják alá. A lövés leadásának pillanatában a pisztoly csőtorkolata 20 cm-nél semmiképpen sem lehetett távolabb, legvalószínűbb a 10–15 cm-es lőtávolság. A szakértő szerint a sértett lövéskori testhelyzetét pontosan nem lehet meghatározni. Álló testhelyzetben, a lövés leadásának pillanatában a sértettnek jobban előre kellett hajolnia, a fejét is jobban lefelé kellett billentenie. Jobban előre dőlő, akár könyökkel az asztalra támaszkodó helyzetben is érthette a lövés, de akár térdelő helyzetben is bekövetkezhett a lövés leadása.¹⁹

Bizonyos esemény vagy annak meghatározott része hogyan mehetett végbe

Ebbe a körbe tartoznak az olyan kísérletek, amelyekkel azt igyekeznek tisztázni, hogy melyik elem milyen elváltozásokat idézhetett elő stb. (Bócz & Finszter, 2008; Petrétei 2019; Petrétei 2020). A Budapest Környéki Törvényszék emberölési ügyében a nyomozás során tartott bizonyítási kísérlet alkalmával a gyanúsított úgy nyilatkozott, hogy *„a férje két kézzel fogta meg a borosüveget, ült, és húzogatta, majd felállt, mindkettlen húzták a palackot, végül ki tudta tépni a kezéből, és kiment. A sértett a huzavona közben szúródott meg, de nem szándékosan szúrta meg, nem is vette rögtön észre, hogy megszúrta.”* Ezután több ellentétes vallomás is következett a terhelttől, majd egy újabb bizonyítási kísérlet alkalmával úgy nyilatkozott, hogy *„minden egyes másodpercre nem emlékszik*

18 Fővárosi Bíróság 6.B. 1607/2010/24.

19 Fővárosi Bíróság 6.B. 1607/2010/24.

biztosan, de úgy emlékszik, hogy először a kést emelte fel, majd utána a flakont, de ezt 100%-ra megmondani nem tudja.” A bíróság arra a megállapításra jutott, hogy „a nyomozó hatóság a Be. 120. § és 121. §-ában írt rendelkezéseket teljeskörűen betartotta, az így nyert adatok aggálytalansága felől a megyei bíróságnak kétsége nem merült fel”.²⁰

Egy másik ügyben bizonyítási kísérlettel kívánta a bíróság tisztázni, hogy a kalapács elvétele, és az azzal történő bántalmazás történhetett-e a vádlott által előadott módon. A bizonyítási kísérlet során a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az ábrázolás alapján nem zárható ki, hogy a vádlott a kalapácsot elérte, de teljességgel kizárható volt, hogy azzal hátrafelé csapkodva, több ízben fejen üthette a sértettet. Ha a sértett a vádlotton feküdt és leszorította őt, akkor kissé féloldalt, jobb könyökön támaszkodva csak csuklóból mozgatható a kalapács. A bíróság szerint így viszont nem érheti el a felül lévő fejét, arról nem is szólva, hogy a felül lévő szabad kezével le tudja szorítani a vádlott kezét úgy, hogy azt mozdítani sem bírja. Ezen a módon a kalapáccsal történő bántalmazás kizárt – állapította meg a bíróság.²¹

Egyéni tulajdonságok, képességek megismerése

A bizonyítási kísérlet alkalmas lehet az események szereplői bizonyos egyéni tulajdonságainak (erejének, ügyességének, jártasságainak), képességeinek (például adaptációs képességének, látó és halló érzékelésének, egyéni ingerküszöbének stb.) megismerésére (Bócz & Finszter, 2008).

Az egyik ügyben azt vizsgálta a nyomozó hatóság, hogy lopásnál befért-e a gyanúsított azon az ablakon, amelyen ő azt állította, és úgy tulajdonította-e el a házból az értékeket, ahogy ezt vallomásában elmondta (Budaházi, 2017). Ugyanilyen típusú példa lehet, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használt zsákba mennyi kukorica fért bele, és azt a gyanúsított el tudta-e vinni magával a helyszínről (Budaházi, 2018). Az egyéni tulajdonságokból indult ki az a bizonyítási kísérlet is, amikor azt vizsgálták, hogy egy zárt telefonfülkében a fejbőlött sértett sérelmére hányan követhették el a bűncselekményt, vagyis az elkövetőn kívül más is befért-e a sértett mellett a telefonfülkébe (Budaházi, 2018).

A bizonyítási kísérlet a sorozat bűncselekmények felderítéséhez is hozzájárulhat, amikor az azonos elkövető több ugyanolyan vagy hasonló bűncselekményt követ el (Nyitrai, 2021).

20 Budapest Környéki Törvényszék B.104/2007/20.

21 Fővárosi Bíróság 14.B.110/2006.

Végrehajtási hibák, amelyek befolyásolhatják a bizonyítási kísérlet eredményét

A kriminalisztika feladata, hogy utat mutasson a felderítésben és a bizonyításban közreműködő hivatalos személyeknek abban, hogy milyen módon tudják a legjobb eredményt elérni az egyes eljárási cselekmények lefolytatásának szak-szerű végrehajtásával (Gárdonyi & Hautzinger, 2021).

A szakszerűség, a kellő tapasztalat megelőzheti a bizonyítási kísérletnél az esetleges végrehajtási hibákat. Fenyvesi Csaba „veszélyskálája” veszélyesnek nevezi, ha a bizonyítási kísérlet alapján tévesen történik a kizárás, amely azt eredményezheti, hogy az elkövető elkerüli a felelősségre vonást (Fenyvesi, 2014). Emellett a hibák azt is okozhatják, hogy tévesen erősítik meg a személyre irányuló megalapozott gyanút, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a nem bűnöst vonják felelősségre.

Végrehajtási hibát okozhat, ha a bizonyítási kísérletet nem tervezik meg előre megfelelően, vagy a nehéz helyzetekre nem készülnek fel. Nem tekinthető váratlan helyzetnek, de előre át kell gondolni, mi a teendő, ha elered az eső. Problémát jelenthet, ha az eső ellenére megtartják a bizonyítási kísérletet, pedig száraz idő volt a vizsgált esemény bekövetkeztekor. A szemlejegyzőkönyv pontatlansága is hibákat szülhet, és az is, ha a szemle óta releváns változások történtek a helyszínen és erre nincs figyelemmel a hatóság. Szintén problémát okozhat, ha nem azzal az eszközzel hajtják végre a bizonyítási kísérletet, amivel a gyanúsított elkövette a cselekményt, és nem is hasonlít rá, amivel helyettesítették. Éppen emiatt nyilatkoztatják a gyanúsítottat is, hogy a helyettesítésre használt tárgy hasonló-e az eredeti tárgyhöz (például késhez). Szintén a hasonlósággal függ össze, hogy a dublőr nem hasonlít a helyettesített személyre (más öltözet, testalkat, magasság stb.). Hiba lehet, ha a nyomozó hatóság nem törekszik arra, hogy azonos, de legalább hasonló körülményeket teremtsen, mint amelyek fennálltak a kérdéses esemény, cselekmény vagy jelenség bekövetkeztekor. Vagy az akarat megvan, de mégsem hasonlók a körülmények. Szintén hibát szülhet, ha a bizonyítási kísérlet vezetője nem megfelelően kommunikál, nem közli érthetően, hogy kinek mit kell csinálnia, rossz helyre állítja a bizonyítási cselekmény résztvevőit, vagy a nyomozó a kelleténél jobban irányítja, befolyásolja a terhelteket, a sértetteket, a tanút. A hibázás következménye lehet, hogy tévesen erősíti meg a bizonyítási kísérlet eredménye a valótlan állítást, vagy éppen ellenkezőleg: a valóságnak megfelelő állításnál mutatja azt, hogy a bűncselekmény elkövetését tagadó vallomás nem őszinte.

A bizonyítási kísérlet alkalmazását hátráltató tényezők

A bizonyítási kísérlet ritka alkalmazásának oka lehet, hogy az ügyek többsége nem igényli a bizonyítási cselekményt. Nem merül fel olyan adat, amelyet a bűncselekmény rekonstruálása révén kellene megerősíteni vagy cáfolni, de az is előfordulhat, hogy igényelné az ügy a bizonyítási kísérletet, viszont elegendő bizonyíték áll rendelkezésre ahhoz, hogy bizonyítottnak lehessen tekinteni a tényállást, ezért felesleges az elrendelése. Az ügytípusokat tekintve jellemzően bizonyítási kísérletes ügyek lehetnek a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) XXII. fejezetében szabályozott közlekedési bűncselekmények, valamint az élet, a testi épség és az egészség elleni,²² továbbá a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények²³ és a vagyon elleni bűncselekmények²⁴. Emellett a bizonyítási kísérletes ügyekre jellemző, hogy a gyanúsított, illetve a tanú egymástól eltérő vallomást tesz, vagy az egyik vallomás ellentmond a mindennapi élet tapasztalatainak (abszurd állítás). Például a gyanúsított azt mondja kihallgatása során, hogy egyedül emelte át a kerítésten a páncélszekrényt.

Jellemző a bizonyítási kísérletre, hogy ha a helyszíni adottságoknak, a vitatott körülményeknek meghatározó a szerepe, akkor csak a valóságos helyszínen és olyan külső (időjárás, megvilágítási stb.) körülmények között van értelme a megtartásának, amilyenek a tényleges eseménykor jellemzőek voltak, egyébként a történet döntő jelentőségű összetevőit kell csak szimulálni (Bócz & Finszter, 2008). Ha például azt kell csak megpróbálni, hogy a gyanúsított egy bizonyos típusú lakatot képes-e – mint állítja – kinyitni egy meghajlított drótdarabbal, akkor nincs jelentősége az évszaknak, a napszaknak, a megvilágítási és időjárás viszonyoknak. Ha viszont azt kell tisztázni, hogy az erdősáv mögött közeledő vonat a keresztező közút egy meghatározott szakaszán észlelhető-e (láthatóság, hallhatóság), nyilvánvaló az év- és napszak, sőt számos egyéb meteorológiai tényező jelentősége is (Bócz & Finszter, 2008).

A bizonyítási kísérlet elrendelését gátolhatja az a körülmény, hogy egyes esetekben a végrehajtása viszonylag nagy személyi apparátust és speciális tárgyi feltételt igényelhet. Adott esetben szükség van segítőkre, akik berendezik a helyszínt stb., kell egy bűnügyi technikus, aki kezeli a kamerát, illetve készíti a fényképeket az eljárási cselekményről, szükség lehet egy hasonló autóra például, amelyben a baleset idején ült a terhelt, és egy kerékpárra, amellyel helyettesíthető a sértett összetört kerékpárja. Ha a sértett a baleset következtében

22 Btk. XV. fejezet.

23 Btk. XXXV. fejezet.

24 Btk. XXXVI. fejezet.

megsebesült, szükség van egy alkatilag is hasonló dublőrre, akinek a ruházata is olyan, mint a sértetté volt a baleset idején. A bizonyítási kísérlet idejére le is kell zárni az utat, és mindezt olyan időjárási körülmények, fényviszonyok mellett kell tenni, amelyek jellemezték a baleset bekövetkeztét is. Emellett gondoskodni kell az idézések (bizonyítási kísérletől függően terhelt, tanú, szakértő) és az értesítések (például tanú ügyvédje, terhelt védője) kiküldéséről, az időpont egyeztetéséről és a szakértők kirendeléséről. Bonyolíthatja az eljárási cselekmény szervezését, ha az ügyész, illetve rendőri vezetők is részt kívánnak venni az eljárási cselekményen. Szintén a bizonyítási kísérlet el nem rendelése mellett szól, hogy sok nyomozó, illetve vizsgáló nem rendelkezik megfelelő szakmai tapasztalattal, ezért egy általános félelem az újtól nem egyszer állja útját az elrendelésnek. Ezt csak tetőzi a tapasztalattal rendelkezők azon benyomása, miszerint gyakran történik meg, hogy ügyészségi vagy bírósági oldalról nem tulajdonítanak jelentőséget a bizonyítási kísérletnek, csupán úgy tekintettek rá, mint az esemény, cselekmény, jelenség egyik lehetséges bekövetkezési módjára.

A bizonyítási kísérlet néhány külföldi példája

A bizonyítási kísérlet, vagy ahhoz hasonló eljárási cselekmények külföldön is vannak. A cseh büntetőeljárási törvény²⁵ például nyomozási kísérletnek nevezi a bizonyítási kísérletet. A 104c szakasza szerint nyomozási kísérletet kell tartani, ha a büntetőeljárás során megállapított tényeket mesterségesen létrehozott vagy megváltozott környezetben kell ellenőrizni vagy meghatározni, illetve ha a büntetőeljáráshoz szükséges új tények megállapítása szükséges. A horvát büntetőeljárási törvény²⁶ 305. cikke alapján a bizonyítékok ellenőrzése, illetve az ügy tisztázása érdekében a bíróság indítványra elrendeli a bizonyítási kísérletet, amelyet olyan körülmények között kell végrehajtani, ahogy a vizsgált cselekmény a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megtörténhetett. Ha a tanú vagy a terhelt máshogy nyilatkozik a cselekmény megtörténtéről, mindegyikük verziója szerint el kell végezze a bíróság a bizonyítási kísérletet. A svájci büntetőeljárási törvény²⁷ röviden érinti a bizonyítási kísérletet. A 193. cikk szerint az eljáró hatóság vezetője elrendelheti, hogy a terhelt és a tanú, illetve más információt szolgáltató személy részt vegyen a bizonyítási kísérleten. A részvételük kötelező, viszont ha élnek mentességi jogukkal, joguk van a hallgatáshoz,

25 Zákon č. 141/1961 Sb. [Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)].

26 Zákon o kaznenom postupku (Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine”, broj 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14 i 70/17).

27 Code de procédure pénale suisse [du 5 octobre 2007 (Etat le 1er octobre 2016)].

vagyis nem kötelesek aktívan közreműködni a bizonyítási kísérleten. Az orosz büntetőeljárás törvény²⁸ nyomozási kísérletként nevesíti a bizonyítási kísérletet, amelyre nyomozási és bírósági szakaszban is sor kerülhet. A 181. cikk alapján a büntetőügyben jelentőséggel bíró adatok ellenőrzése, illetve megszerzése céljából a nyomozó hatóságnak joga van nyomozási kísérlettel reprodukálni a kérdéses múltbeli cselekmény, esemény megtörténtét, illetve egyéb körülményeit. A nyomozási kísérlet során ellenőrizni kell bizonyos tények fennállásának lehetőségét, meghatározott cselekmények végrehajthatóságát, vagy bizonyos esemény bekövetkezési lehetőségét. Emellett tisztázni kell a bekövetkezett események sorrendjét, valamint a nyomképződés mechanizmusát is. A törvény csak akkor teszi lehetővé a nyomozási kísérlet megkezdését, ha ez nem jelent veszélyt a részt vevő személyek egészségére. A 288. cikk alapján a nyomozási kísérletet a bíróság is elrendelheti és tarthatja. A felek jelenlétében végzi, szükség esetén tanú, szakértő, illetve szaktanácsadó részvételével. Az angol nyelvű országokban is alkalmazzák a bizonyítási kísérletet, a szemle (crime scene reconstruction) keretein belül kerülhet rá sor (Graff, 2016).

Záró gondolatok

Nyilvánvaló, hogy a bizonyítási kísérletnek helye és szerepe van a magyar büntetőeljárásban. Jellemzően a nyomozás során és az elsőfokú bírósági tárgyalás keretében alkalmazzák. Akkor veszik igénybe, amikor tisztázni szükséges, hogy valamely esemény vagy jelenség úgy megtörténhetett-e, ahogy azt a hatóság a rendelkezésére álló adatok alapján feltételezi, vagy éppen cáfolni kívánják vele a terhelt vagy a tanú által elmondottakat. A gyakorlat azt mutatja, hogy ritkán veszik igénybe, mert az ügyek csak csekély része igényli a bizonyítási kísérletet. A tanulmányban arra is rámutattam, a bizonyítási kísérlet jellemzője, hogy jelentősebb előkészítést is igényelhet, és van, mikor sok résztvevőt is, így a megszervezése nem mindig egyszerű. Az eredménye viszont segítheti a büntetőeljárást, amennyiben megfelelően hajtják végre, és nem történik valamilyen hiba, ami rossz irányba vihetné az ügyet. A nyomozási szakaszban el nem rendelt, vagy nem megfelelően tartott bizonyítási kísérlet a bírósági eljárásban megismételhető az elsőfokú tárgyalás keretében, de van rá példa, hogy másodfokú bíróság tartja. Vagyis a hiba orvosolható, nem úgy, mint például a helyszíni szemlénél, vagy a felismerésre bemutatásnál, amelynél az ismétlés

28 Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 N 174-ФЗ (ред. от 27. 06. 2018).

nem lehetséges. A közvélekedéssel ellentétben a bizonyítási kísérlet nem szükségszerűen lassítja a büntetőeljárást. A tanulmányban ismertetett ügyek is mutatják, a bizonyítási kísérlet számos esetben gyorsítja a büntetőeljárást azzal, hogy lényegi kérdésekre ad az ügy szempontjából fontos választ.

Felhasznált irodalom

- Angyal M., Bezsenyi T., Bói L., Farkasné Halász H., Girhiny K., Nyitrai E. & Tirts T. (2017). Tisztjelölt hallgatók a kriminalisztikai megismerés startkövénél (egy szimulált baleset tanulmányai). *Magyar Rendészet*, 17(2), 27–66.
- Balogh J., Edvi Illés K. & Vargha F. (1909). *A Bünvádi perrendtartás magyarázata*. Második kötet. Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
- Bócz E. & Finszter G. (2008). *Kriminalisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Bócz E. (2006). *Büntetőeljárás jogunk kalandjai – sikerek, zátonyok és vargabetűk*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- Bócz E. (2008). *Kriminalisztika a tárgyalóteremben*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Budaházi Á. (2017). A bizonyítási kísérlet egy empirikus kutatás tükrében. *Magyar Rendészet*, 17(5), 67–82.
- Budaházi Á. (2018): A bizonyítási kísérlet büntető eljárásjogi és kriminalisztikai aspektusai. *Magyar Jog*, 65(4), 202-209.
- Elek B. (2008). *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
- Fenyvesi Cs. (2014) *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Dialóg Campus Kiadó.
- Fenyvesi Cs. (2017). A bizonyítási kísérlet és a hit. *Iustum Aequum Salutare* 13(1), 99–106.
- Fenyvesi Cs. (2021). A felismerési kísérlet összehasonlítása más bizonyítási cselekményekkel. *Magyar Rendészet*, 21(3), 43–56. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.3.3>
- Fenyvesi Cs., Herke Cs. & Tremmel F. (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Gárdonyi G. & Hautzinger Z. (2021). A kriminalisztikai kutatások fejlesztésének lehetősége. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1725–1740. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.3>
- Girhiny K. (2017a). Gondolatok a helyszíni kihallgatásról a bizonyítási eljárások tükrében. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.). *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX.* (pp. 189–196). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Girhiny K. (2017b). The relevancy of questioning on the scene in case of exhibits. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, 62(2), 95–101. [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62\(2017\).2.10](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.62(2017).2.10)
- Gyakorlati nyomozástan* (1947). Magyar Államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője.
- Graff, G. W. (2016). Case Management: The Foundation for Crime Scene Reconstruction. *ACSR Journal*, 2(20), 35–44.

- Háger T. (2013). Az ítéleti tényállás megalapozottságával kapcsolatos egyes kérdések a büntetőperben. *Jogelméleti Szemle*, 14(1), 31–44.
- Katona G. (1986). Még egyszer Magda János bűnügyéről. *Belügyi Szemle*, 24(8), 96–104.
- Nyitrai E. (2021). A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája. *Belügyi Szemle*, 69(2). különszám, 31–47. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.2>
- Petrétei D. (2019). Azonosításmélet. In Angyal M. (Szerk.), *Kognitív kriminalisztika. Ismeret – elmélet – történet* (pp. 145–147). Dialóg Campus.
- Petrétei D. (2020). Gondolatok a kriminalisztikai azonosításmeletről. *Belügyi Szemle*, 68(2), 7–22. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.2.1>

Alkalmazott jogszabály

- 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól.
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Budaházi Á. (2024). A bizonyítási kísérlet gyakorlati alkalmazása. *Belügyi Szemle*, 72(12), 2267–2286. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i12.pp2267-2286>

Nyilatkozatok

Összeférhetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Budaházi Árpád, aki a budahazi.arpad@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.